LIBRIS | We know books

Nina Corcinschi – este critic literar, doctor habilitat în filologie, conferențiar universitar, director al Institutului de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu" al USM. A publicat volumele *Poezie și Publicistică. Interferența limbajelor* (Tipografia Centrală, 2008); *Arcul voltaic. Textul ca realitate (i)mediată* (Eikon, 2016); *Publicistica literară din Republica Moldova* (în colaborare, Institutul de Filologie, 2015); *Cărțile care mă iubesc* (Junimea, 2016); *Cartea din mâna lui Hamlet. Andrei Țurcanu de vorbă cu Nina Corcinschi* (în colaborare, Cartier, 2017), *Narațiuni ale erosului* (Cartier, 2019), *Realitatea ca holoramă* (Cartier, 2022). A îngrijit edițiile Alexandru Robot. *Scrieri. Poezie. Proză. Publicistică. Eseu* (Știința, 2018), Alexandru Robot. *Scrieri. Eseu. Publicistică. Cronici. Interviuri* (Știința, 2019) și a pregătit (selecție și prefață) antologia *Rost*, de Andrei Țurcanu (Cartier, 2018) și volumul *Andrei Țurcanu, un destin asumat* (Cartier, 2020).

Cosmin Neidoni – este eseist, poet și prozator, membru al Uniunii Scriitorilor din România. S-a născut în 8 martie 1975 la Timișoara. A absolvit Facultatea de Litere, Filosofie şi Istorie din cadrul Universității de Vest din Timişoara. Bursier Erasmus al Universității din Köln. A făcut studii de Politică Europeană în cadrul Şcolii Masterale „Jean Monnet" cu o teză de absolvire despre problematica Războiului Rece. A publicat volumele: *Das Schattenspiel* (Mirton, 2004), *Scrisoare către fiul meu* (Selfpublishing, 2014), *Raport către Don Quijote* (Selfpublishing , 2017), *Viața la 40 de ani* (Libris, 2017), *Regatul celor mai frumoase depărtări* (Libris, 2018), *100 de poeme de iubire și un cântec de disperare* (Libris, 2019), *Ca o zi de duminică, dialog epistolar în compania lui Cristian Muntean* (Libris, 2020), *Surâsul fetelor din Dublin* (Libris, 2021), *Despre cunoaștere și Marele Anonim în filosofia lui Lucian Blaga* (Eikon, 2021), *Farmecul discret al mirării, dialoguri în compania lui Cristian Muntean* (Libris, 2022). Prezent în antologii de proză scurtă și antologii de eseuri și studii filosofice.

COSMIN NEIDONI
în dialog cu
NINA CORCINSCHI

În nevăzutul minții celuilalt

EDITURA PENTRU ARTĂ ȘI LITERATURĂ
București, 2024

LIBRIS | We know books

Cosmin: Dragă Nina Corcinschi, din perioada când eram licean am dezvoltat față de noțiunea de *critic literar* un soi de admirație amestecată cu un acut sentiment de stranietate, în sensul în care, ori de câte ori rosteam aceste cuvinte, îmi reprezentam îndărătul lor nu un om în carne și oase, ci mai degrabă o alcătuire extraordinară despre care nu se poate vorbi decât la timpul trecut. Așadar, criticul literar era în mintea mea sinonimul perfect al unei voci muzealizate. George Călinescu, Eugen Lovinescu, Tudor Vianu și alții la fel de mari, asemenea lor, aparțineau unei lumi extramundane – un fel de zeități olimpiene – și unui timp suprapus realității temporale obișnuite. Reprezentarea mea inițială a suferit, după cum era firesc, modificări substanțiale. Acum, criticul literar nu mai este o ființă amprentată de stranietate, aparținând unei lumi neobișnuite și îndepărtate, însă, la fel ca și atunci, am păstrat nealterat

LIBRIS We know books

elementul admirației. Cunoscându-te pe tine ca pe unul dintre cei mai veritabili critici din pleiada celor tineri, aproape că îmi vine să rostesc arghezian: *Este!*

Mă raportez la tine admirativ și te rog să consideri admirația ca fiind resortul dialogului nostru itinerant. Pe lângă acest ingredient amintit, curiozitatea mea de tip faustic este cea care va desena, pentru o perioadă de timp, bolta interogativă a demersului nostru.

Vreau să înțeleg cum se vede lumea din perspectiva criticii literare și care este *Weltanschauung*-ul unui om definit de această sintagmă. Nădejdea mea este de a reuși să intru în siajul gândirii unui critic literar, încercând să decriptez arsenalul semiotic cu care un asemenea om se mișcă printre idei, lucruri și oameni. Altfel zicând, aș vrea să înțeleg, folosindu-ți expresia, „cum iei în posesie realul"?

Dragă Nina, permite-mi, te rog, ca întrebarea mea inaugurală să fie una de aclimatizare, de obișnuire cu ambianța maieutică. Ești de acord să asumăm că miza exercițiului cultural este înțelegerea nuanțată a lumii și edificarea sinelui? Că a te forma nu presupune asimilarea de informații în sens cantitativ, ci a căpăta reflexii de înțelepciune? Ce este înțelepciunea? Cum definești tu un om înțelept?

Nina: Dragă Cosmin, îți mulțumesc pentru delicatețea și eleganța cu care m-ai invitat să particip la această

ambianță maieutică, cum i-ai zis. Mă așez deci comod în fotoliu și urmez sfatul lui Italo Calvino – dacă sunt strigată la masă, spun că nu mi-e foame, nu mi-e sete și rog să nu fiu deranjată.

Nu mă uimește faptul că în anii de școală îți reprezentai criticul drept un monument. Grandios, maiestuos și – adaug – rece, intangibil. Așa îmi imaginam și eu criticul, dar și scriitorul, în general. Ce surpriză am avut să întâlnesc pentru prima dată un scriitor român în viață! A fost Dumitru Crudu, în anul I de facultate. Până atunci nu mai văzusem scriitori vii, în carne și oase. Nu le auzisem vocea, nu știam că au miros și văz, că sunt tangibili, că se pot fâstâci, chiar bâlbâi, că au și ei emoții în raport cu alți oameni. Îi credeam niște zeități dintr-un alt timp. Nu greșeam prea mult. Adevărații scriitori sunt niște zeități din altă lume. Scriitorii copilăriei noastre, dragă Cosmin, nu prea ieșeau din turnul de fildeș. Acum s-au „lumificat", înțeleg prea bine că nu mai pot miza pe susținerea instituțională de cândva (partidul, uniunile de creație) și că trebuie să participe la promovarea propriei opere, să-și apropie cititorul. Iar cititorului îi revine complicata (îmi vine să zic „cumplita") misiune să trieze oferta, să înțeleagă care dintre cei care se prezintă drept scriitori și-l invită la lectură sunt chiar scriitori în toată puterea cuvântului. Și aici intervine rolul criticului literar, care ajută cititorii de rând să se orienteze în ierarhia de valori, să despartă

LIBRIS We know books

grâul de neghină, să descopere cărțile bune și să se ferească de impostorii din câmpul literar.

Întrebându-mă cum iau în posesie realul, îți răspund: cu ochiul de ciclop. Cine practică meseria de critic literar de ceva timp știe ce spun. Scrisul despre alte cărți te face atent la celălalt, îți lărgește câmpul vizual și îți educă vigilența la detaliu. Scrisul despre o carte este o *re*lectură a cărții. O *relectură și o regândire* a lumii, o re-privire a lucrurilor și a oamenilor de undeva, din interior. O „lectură gânditoare", numea Eugen Simion critica literară și eu subscriu la această definiție. Revenirea, obsedantă uneori, la aceeași imagine lirică, la aceeași situație narativă, căutarea iar și iar a unei formule fericite de expresie, vânătoarea de nuanțe în scrisul celuilalt – toate fac parte din demersul hermeneutic al criticului, devenind, prin exercițiu repetat, un mod de comportament, o conduită morală, o filosofie a existenței. Nu e vorba doar de critici. Scriitorul trebuie să fie un observator atent al lumii, vorba aceea: să vadă enorm, să simtă monstruos. Cu toate dioptriile lărgite, cu toți receptorii în alertă. Ce ar avea criticul în plus sau ce ar trebui să aibă în mod obligatoriu? Caracterul. Curajul de-a spune lucrurilor pe nume. De aici, nu de la talentul de a înșira cuvintele pe foaie, îi vin obiectivitatea analizei, justețea verdictelor, moralitatea ierarhizărilor. Cunosc critici erudiți, fini observatori ai fenomenului literar, artizani ai stilului, dar care scriu

prefețe laudative unor impostori, promovează de-a valma (interesului personal) mediocrități și proliferează subliteratura. Acești critici aduc un rău imens literaturii prin lipsa lor de discernământ.

Exercițiul cultural, lectura, scrisul sunt, cum bine spui, un exercițiu de edificare al sinelui. Tzvetan Todorov afirma ceva memorabil în acest sens, și anume că lectura nu te face neapărat un specialist în mecanismele literare, ci un cunoscător al ființei umane. Avea mare dreptate! Dacă lectura doar te învață o serie de concepte și stratageme artistice și nu-ți spune ceva esențial despre om, despre lumea lui interioară, despre stihia ontologiei sale, indescifrabilă științific, neîncadrabilă în concepte și teorii rigide, te poți considera ratat ca cititor. Literatura te pune în alertă! Înțelepciunea e o consecință firească a edificării sinelui, a șlefuirii reliefului de valori umane. Aș îndrăzni să spun că cel care-și educă mintea își cultivă inteligența, iar cel care-și educă ființa își cultivă înțelepciunea, acea deschidere a ființei spre fantele de lumină ale spiritului, spre valorile cordialității, spre toleranță, înțelegere, asumare a diferenței.

Să trăiești în mijlocul infernului cu voința de marmură de a-l înțelege, spunea Vittorio Sereni. Așa stăpânești greul, suferința, infernul – prin înțelegere. Iar procesul anevoios al înțelegerii face parte din înțelepciune, nu din inteligență.

LIBRIS We know books

Cosmin: Îmi place foarte mult ideea lui Todorov pe care ai citat-o, conform căreia lectura te face un cunoscător al ființei umane, precum și felul frumos în care ai spus că actul lecturii revelează *stihia ontologiei noastre*. Orice mare scriitor dezmărginește înțelesul cuvintelor, atribuindu-le nu doar misiunea comunicării, ci – mai ales – a cuminecării, cum îi plăcea lui Noica să spună. Marea literatură este asimilabilă unei plimbări iscoditoare și itinerante de la marginea spre centrul ființei, ea devine un mod de interogare a indefinibilului, a ceea ce nu se lasă revelat în termenii rațiunii pure. Acest lucru este însă mai puțin valabil în cazul literaturii textualiste care anulează, *ab initio*, referentul ontologic. Spunând asta, permite-mi să îți adresez o nouă întrebare: cum vezi tu creația literară de tip textualist? Textualizarea – așa cum o înțeleg eu – este un mecanism autoreferențial a cărui miză este ingeniozitatea, spectacolul textual, dar care sfârșește, în cele din urmă, sufocată claustrofob de marginile propriei plăsmuiri. Poate văd greșit lucrurile. Ajută-mă să mă luminez puțin. Are textualismul și alte mize care scapă înțelegerii mele?

Nina: Cosmin, textualismul și-a avut rațiunea de apariție și funcționare în contextul unei saturații de metaforizare și de asumare metafizică a lumii. Paradigma teoretică a textualismului se datorează grupării literare franceze Tel Quel, care-i avea în rândurile sale pe Roland

Barthes, Julia Kristeva, Philippe Sollers, Tzvetan Todorov. În anii '60, conceptul de textualism presupunea o pronunțată conștiință a Textului și o textualizare a realului. Promotorul românesc al textualismului și textualizării, criticul Marin Mincu, a publicat, în 1981, cartea *Ion Barbu. Eseu despre textualizarea poetică* și prima carte despre textualiștii români Ion Mureșan, Alexandru Mușina, Nichita Danilov, Marta Petreu etc., explicând care sunt mizele acestei paradigme literare. Textualiștii își propuneau un alt mod de recuperare a realului, *un real textual*, prin intertextualitate, referințe culturale, raliuri în lumea ca o bibliotecă borgesiană. Semne ale textualismului se regăsesc la poeți din toate timpurile, doar că textualiștii autentici își asumă în mod programatic scriitura ca dialog cu lumea textuală, întrețesută cu cea pe care noi am numi-o „reală", dar care, pentru ei, nu este autonomă în raport cu cea a textului. „Nu există nimic în afara textului", scria Jacques Derrida, sugerând că felul în care interpretăm noi realitatea – oricine ar fi acești „noi" – tot din text provine și tot în mod textual funcționează. Poetul, inginer al propriului text, constructor de edificii culturale în orașul de bibliotecă, trubadurul liric devenit scrib – toate acestea sunt doar câteva dintre schimbările de accente în literatura textualiștilor. Intertextualitatea, (auto)ironia, parodia, ludicul, biografismul etc. sunt instrumentele lor predilecte. Ambiguitatea, echivocul, referințele savante sunt strategii

LIBRIS We know books

cultivate deliberat de un Scrib doldora de lecturi, care se adresează firește unui lector erudit. Scriitorul aparține visceral textului – iată o idee ilustrată cât se poate de sugestiv de Mircea Cărtărescu în *Levantul*, cel mai textualizant poem românesc. „Lumi create, lumi creează:/ Scriitoru-i personaj/ Ce la rându-i se-ntrupează/ în prințesă și în paj" (*Cântul al zecelea*). *Levantul* este o rescriere postmodernă a poeziei vechi românești, în cheie ludico-parodică, și o reprezentare exemplară a conceptului de *texistență* (mixare a existenței cu textul).

În dimensiunile ei excesive, literatura textualistă, concentrându-se pe text, a pierdut din vedere omul, referentul ontologic. De aceea, ieșind din impasul autoreferențialității, literatura postnouăzecistă s-a reorientat în mod firesc spre ființa umană. Literatura își caută mereu noi forme de expresie și noi mecanisme de funcționare.

Cosmin: Nina, prieten drag de departe, simt cum prin intermediul dialogului pe care îl port cu tine se deschide o mică fantă de lumină prin care se strecoară, oportun și adamant, mici fascicule de sapienţialitate. Pentru că în expozeul tău despre textualism l-ai pomenit, cu toată îndreptățirea, pe Mircea Cărtărescu cu *Levantul* său, eu văd și în scrierile sale mai recente puseuri de ordin textualist. *Melancolia*, o carte mult discutată în presa culturală românească, am perceput-o ca fiind străbătută de aceleași nervuri care suspendă

referențialul, construind o lume autonomă, fără coordonate spațio-temporale precise, cu un algoritm propriu de funcționare. Fără îndoială că această carte poate fi citită în cheie autobiografică și, respectând indicațiile de lectură ale autorului însuși, spun că melancolia personajelor sale este proiecția unei melancolii auctoriale.

Permite-mi, te rog, să fac trecerea spre o altă întrebare. În toate cărțile tale, cinci, din câte am numărat eu, ai scris, din perspectiva criticului literar, despre cărțile autorilor care te-au impresionat, păstrând obiectivitatea și, atât cât se poate, echidistanța. *Narațiunile erosului*, formidabilul tău tratat de literatură comparată din perspectivă erotologică, este totuși cartea care vorbește cel mai mult despre tine, așa încât mă încumet să spun că, dincolo de speculațiile hermeneutice, uluitor de frumos articulate, se conturează un portret al tău, al femeii care sublimează, prin mijloacele culturii, pulsiunile erosului. Multe pasaje din carte – chiar situate fiind în perimetrul exegezei – au un caracter oarecum confesiv. Cu toate acestea, actul criticii literare nu pune totuși în discuție, decât, eventual, prin ricoșeu, substanța lăuntrică a criticului. Nu ai fost tentată să experimentezi și zona creației literare directe, vorbind nu despre alții, ci despre tine, despre felul în care lumea exterioară reverberează în planul lumilor tale interioare? Ipostaza romancierului, a prozatorului, a poetului nu ar potența și mai adânc înțelesurile ipostazei tale de critic? Tu

LIBRIS We know books

cunoști, cu siguranță, mai multe exemple de critici veritabili care au experimentat cu mare succes și zona creației literare. Mie îmi vin în minte Garabet Ibrăileanu, George Călinescu, Adrian Marino și, puțin mai aproape de timpul nostru, Matei Călinescu. Bunăoară fragmente ale copilăriei tale din Dișcova ar putea ajunge, onorând și memoria satului, a părinților și a oamenilor de acolo, într-o narațiune captivantă. În sinele tău sunt ape adânci cu maluri de fluviu.

Nina: Dragă Cosmin, ai atins o coardă foarte sensibilă. Nu m-a tentat niciodată să scriu poezie, dar proză – da. Primele încercări scriitoricești (de-o naivitate care-mi provoacă zâmbetul acum) ale adolescenței mele au fost în proză scurtă. Pe atunci, experiența unui cenaclu literar (coordonat de o ființă de lumină – profesorul de limbă și literatură română Petru Bunăcale, din Orhei) a trezit în mine firave încercări de a scrie. Paginile acelea de proză feminină, în care descriam angoasele unei adolescente atingând paroxismul, se mai păstrează și acum. Asta s-a întâmplat în perioada liceului, după care a urmat o pauză lungă, dar sper ca într-o bună zi (când timpul va avea răbdare cu mine) să revin la prima „dragoste literară". Mi-ar plăcea să scriu proză în care – bine zici – să se regăsească Dișcova mea magică precum o savană în care civilizația modernă nu a existat

niciodată și nici nu ar avea ce căuta. Aș scrie și o proză a parfumurilor, pentru că *felul meu de-a-fi-în-lume este unul înmiresmat*. Lumea intimității mele are arome de ambră și santal, de ceai alb și trandafir indian. Știai că fericirea e o floare uriașă cu nări fremătătoare? În legănarea ei dulce, calmă, senină, existența se concentrează în mici clipe de grație. Acestea păstrează fosforescența unor amintiri magice. Știi ce văd, când închid ochii, fascinată de un parfum? Pe mine, copila de cinci ani (cinci să fi fost?) în fața casei bătrânești a bunicilor. Casa părăsită, demolată pe jumătate după moartea bunicilor, s-a mai păstrat un timp în curtea părinților. Mă văd pe mine în fața stufului care acoperea casa, căutând miere sălbatică. Albinele camuflau mierea în firul de stuf pe care-l astupau cu ceară. Mierea aceea avea un gust de o finețe pe care n-am mai regăsit-o niciodată în nimic altceva. Și un miros fabulos, de amestec indescriptibil al tuturor florilor din lume. Atunci știu că am trăit prima mea *în-vrăjire* în fața miracolului naturii. Atunci mi-am simțit sufletul inundat de o altfel – nouă, nemaicunoscută – lumină și bucurie. Care venea din acel tărâm îndepărtat pe care noi, muritorii, îl simțim vag, dar nu-i putem da nume și pe care nu-l uităm niciodată. Mirosul acela îl caut și-mi pare că găsesc ceva din el în mărul roșu de la Nina Ricci, în *L'interdit*, de la Givenchy, în *My Way*, de la Giorgio Armani.... Prin parfumuri caut partea miraculoasă a vieții. Fața nevăzută a lumii. Și aș